

Fusun Çağlayan Söyleşisi (24 Mart 1998 AEKV)

Türkiye’de Günlük Hayat İçinde Sanatsal Eylemin Konumu...

(Gülçin Aksoy, Neriman Polat, Gonca Sezer, Güven İncirlioğlu)

Fusun Çağlayan: Bu toplantıda “Günlük Hayat İçinde Sanatsal Eylemin Konumu”nu plastik sanatlar başlığı altında ele alacağız. Burada ilk önce sanatsal eylemin tanımını yapmamız gerek. Öncelikle sipariş üzerine, görev gereği yapılamayacağını, tecimsel olmadığını belirtmek gerekiyor. Estetik boyutu da var, her ne kadar geleneksel sanata göre yeni kriterler değişse de, bir estetik boyutu var. Sosyal, politik ve felsefi kaygılar taşıyan bir ifade birimi. Bu özellikleri nedeniyle de toplumdaki iş bölümünü ve meslekleri olan kişileri düşündüğümüzde, bizim tanımladığımız anlamda sanatla uğraşan kişinin, sanatçının konumu biraz sınırdaki bir yerde. Eğer sanat, kurumlar, galeriler, vakıflar, akademiler, üniversitelerle bağlantılı değilse sanatçı, biraz abartılı olacak, ama “kayıp kişi” olarak kalıyor. Aslında bu “kayıp kişi” olma durumu, geçmişle mukayese edildiğinde, sanatçının kendisine atfedilmiş veya bizzat kazandığı yeni kimlikle de bağlantılı olabilir. Plastik sanatlar grubunda faaliyet gösteren bizlerin ataları için durum çok daha yürek rahatlatıcıydı diye düşünüyorum, çünkü onların savundukları şeyler daha azdı, yetenekli olmaları ve belli bir görüntüyü taklit etmeleri veya cisimleştirmeleri yetiyordu. Görsel sanatçının işi insan ve doğanın görsel analiziyle başlamıştır. Ama şimdilerde bizden bir antropolog, bir kaşif, bir felsefeci olmamız bekleniyor neredeyse. Plastik sanatlar şu an bilimsel ve sosyal sınırların ortasında bir yerde duruyor. Bu yerin, bütün açmazların, soru işaretlerinin toplandığı amorf bir yığın halinde olduğunu düşünüyorum. Şimdi buradan sanatçı olmaya gelmemiz gerekiyor. Bu ülkede sanatçı olmak, bu işle uğraşmak, Türkiye’de genç sanatçının günlük hayat içinde nasıl yaşadığından söz etmek gerekiyor. Şimdi somut bir biçimde bundan nasıl söz edebiliriz?

Neriman Polat: Biraz gündelik hayatın analiz edilmesinden yanayım, çünkü gündelik hayat, sanırım hepimizin üzerinden buldozer gibi geçiyor. Gündelik hayat deyince sıkıcılık, sıradanlık, nesneleşme, düşünmeme aklıma geliyor, bir şekilde toplumun içerisinde aşağılanıyoruz ve son derece uyumlu hale getiriliyoruz. Örneğin bir markete giriyoruz, alışveriş merkezine giriyoruz, çantamız aranıyor, sürekli polisten korkuyoruz, konuşmaktan korkuyoruz. Gündelik hayat bizim birey olmamızı önleyen birşey, tüket, satın al ve düşünme deniliyor. Bunun içerisinde bir de sanatsal eylem diye birşey var, sanatçı da bu gündelik hayatın içinden geçiyor. Hergün dolmuşa biniyor, otobüse biniyor ve çok fazla da sıkıntı çekiyor üstelik. Çünkü zaten birçoğumuz biliyoruz ki, okulları bitirdiğimizde bizi karşılayacak kurumlar yok, hayatımızı sürdürmek çok zor gözüküyor. Eğer sürdürebilsek çok fazla taviz vermemiz gerekiyor. Taviz vermeyeceksek başka işlerde çalışıyoruz, başka işlerde çalışırsak da çok zor sanat yapabiliyoruz. Biz aramızda arkadaşlarla sohbet ederken, hep part-time, full-time sanatçı olmaktan bahsediyoruz, bu kelimeleri bir de İngilizce

söylüyoruz, bu da bir komedi tabii. Ama öyle birşey ki gerçekten part-time sanatçılık yapıyoruz. Bir işte çalışıyoruz ve hergün bölünüyoruz, aslında artık yabancılaşmıyoruz bile. Yabancılaşma kelimesi bile komik geliyor. Çünkü tamamiyle parçalanıyoruz ve bütün buna rağmen, hem bireyselleşmenin, hem de bir şeyler üretmenin savaşını veren insanlar var, göstergeler üretiyorlar. Tabii ki bu göstergeler de gündelik hayatın biçimlerini doğal olarak gösterecek, çünkü sanatçı da kendi yaşantısını gösterecek, her ne kadar gizlese de aslında, hatta belki de çok fazla gizliyoruz. Türkiye’de kendi hayatlarımızı başka hayatlara özenerek ya da biraz daha taklitçi davranarak, hep kendi

hayatımızı örterek birşeyler yapmaya çalışıyoruz. Aldığımız akademik eğitim de bizi bu hale getiriyor diye düşünüyorum. Oysa birşeyler yaratmada kendileşebilmek gerekiyor. Dünya sanatına baktımda ya da şu anda üretilen işlere baktığımda bir anonimleşmeye doğru gidiş söz konusu olduğunu düşünüyorum. Toplumsal bilinçaltının çok fazla sorgulandığı bir dönemde sanatçı hep bunu ortaya koyuyor. Fakat Türkiye’de öyle bir durum varki, biz hem bireyselleşmeyi yeni yeni yaşamaya başladık, hem de bir taraftan anonimliği yaşıyoruz. Çünkü zaten Batı’yı taklit etme durumundayız, ayrıca etkileniyoruz. Tam böyle çelişkili birşeyin ortasındayız, pek çok anonim iş var, biz bireyselleşmeyi yeni yaşıyoruz, belki de bu çok pozitif birşeydir. Tabii ki bunlar benim saptamalarım, başka bir arkadaş başka şeyler söyleyecektir.

Fusun Çağlayan: Ben burada daha net bir soru sormak istiyorum: Sanatla birlikte işiyle sürdürmemiz gereken günlük hayatı, nasıl bağlıyor, nasıl ayırıştırıyoruz? Bir takım bağlantılar olduğu kesin.

Gülçin Aksoy: Tabii ki bir takım bağlantılar olduğu kesin, çünkü sanatçı da gündelik hayatı yaşıyor, yaşamak zorunda. Ben de tekrar gündelik hayata değineceğim. Gündelik hayat gerçekten tek düze, sıradan, tek biçimli olarak tanımlanabilir ya da bu şekilde belirlenebilir. Bu belirlenmişlik bir sistem; sistem içerisinde yaşıyorsunuz ve her zaman size verili olanları yaşıyorsunuz. Yani otobüse biniyorsunuz, bir davranış biçimini bilmeniz gerekiyor, bankamatikten para çekmeniz için gene bir davranış biçimini bilmeniz gerekiyor. Teknolojinin ya da toplumsal yaşamın size getirdiği bir takım bilme biçimleri var. Tabii burada bilmekten bahsederken gerçek anlamda bilgi kelimesini kullanmıyorum, enformasyondan bahsediyorum. Yapmak zorunda olduğunuz bir takım alışkanlıklar, biçimler var. Bence çok önemli olan birşey “zorunluluk” kelimesinin altını çizmek. Yaşamak için zorunlusunuz, bir kere yemeye içmeye zorunlusunuz, bu yaşantının içindeyseniz yürümeye zorunlusunuz, Ancak bunların dışında birincil ihtiyaçlarımızın dışında da zorunluluklarımız var. Nedir? Televizyon seyrediyorsunuz ve size bir takım veriler veriliyor, bu veriler içerisinden seçme şansınız olduğunu düşünürken, aslında seçimlerinizde bile özgür değilsiniz,

çünkü size verili olan şeyleri yaşıyorsunuz. Zihinler bir şekilde tüketim toplumu, üretildiği sürece tüketilmesi gerektiği için size verili olanları algılayarak anlıyor, yani insanların anlama biçimleri bile verili olana göre biçimleniyor. Eğer gündelik hayatın sıradan ve tek düzeliğinde kapılıp gidiyorsanız belli bir anlama biçimi üzerinde işlem yapıyorsunuz. Tabii bu noktada sadece sanatçı olarak değil, hepimiz -kuşkusuz bütün insanlar farklılıklarının farkındadırlar- dünyayı farklılıklarla algılıyoruz. Farklılık nasıl ortaya konur? Gündelik yaşamın bu kadar sıradan ve tek düzeliği içerisinde kişi kendisini nasıl ortaya koyar? Ya da özneliğinin nasıl bilincinde olabilir? İşte o zaman insan faktörü, yani kendi ayırımının farkına varmak devreye giriyor. Ayırım dediğim önemli bir kelime, çünkü diğer şeylerden sizi ayıran şeydir ayırım. O zaman farklılığınızı, özneliğinizi nasıl ortaya kayacaksınız ve yine bence çok önemli birşey ki hep söylenen birşey, zaten “özne” kelimesinin de altını çizmek gerekiyor, öylesine nesnelleşmiş bir durumda yaşıyorsunuz ki karşınızda şeylerden başka bir şey yok. Şeyler İmparatorluğu’nda yaşıyorsunuz, bazıları Göstergeler İmparatorluğu diyor, Şeyler İmparatorluğu’ndan bahsedebilirsiniz ve karşınızda gördüğünüz bu şeyler içerisinde insan dediğiniz, kişi dedikleriniz de şeyleşmiş durumda. İnsanların nesnelleşmesi durumunda ise, kişi kendi varlık problemini yaşamaya başlar herhalde, yani bu sonuçta insanı hiçliğe, yok olmaya götüren bir durumdur. Çünkü kendinizi herhangi bir nesne gibi algıladığınızda “neyim ben?” diye sorarsınız ve bunu düşündüğünüz zaman, kendinize bir anlam veremez olursunuz ya da verili anlamların dışına hiçbir zaman çıkamaz olursunuz. O verili anlamlar nedir? Tüket ya da üret ya da çalış ya da koş. Hele İstanbul’da yaşıyorsanız bir hızın peşinden koşmak ve dolayısıyla da kendinizi kaybetmek durumundasınız. Bir yerde çok hareket ettiğiniz zaman kendinizi kaybedersiniz diye okumuştum. Gerçekten de rutin bir çalışma ortamında, insanların bir çok anlamda kendilerini kaybettiklerini görürüz. Şimdi ben daha genel, insan anlamında baktım meseleye, çünkü şuna inanıyorum, biraz önce de dediğim gibi, her insanın içinde farklılık ve öznel olma ihtiyacı var ve sanatda bir insan eylemi. O zaman önce insan açısından ele almak gerektiğini düşünüyorum, peki sanatçının ayırımı burada nerede? Sanatçının farklılığı nerede? Bütün bu sıradanlık ve tekdüzelik diye tanımladığımız yaşamın içerisinde sanatçı yaşamak durumunda, yaşıyor da, eğer sistemin içerisindeyse. Zaten sistemin dışındaysa çok aşkın düşünmediğimiz sürece, onun yaptığı eylemin sanat olmasını nasıl değerlendireceğiz? gibi bir soru da karşımıza çıkıyor. O zaman belki de sanatçının sisteminin içinde olmak zorunda olduğunu düşünebiliriz. Peki sistemin içerisindeyse, sanatçı sanat ortamında bulunarak da günlük ilişkiler yaşayabilir, yani ben sadece dışarıdaki ortamdaki bahsetmiyorum, içinde bulunduğum kurumda, eski adıyla Akademi’de de günlük ilişkiler yaşanır, her ne kadar günlük hayattan kopuk gibi gözükse de. Gündelik ilişkinin içerdiği şey, sıradanlık ve tek düzeliktir. Bunu aşabildiğiniz noktada belki özne olma, sanatçı olma kimliğiniz daha fazla işin içine girer diye düşünüyorum. Peki sanatçı ne yapar? Bence bir yerde kendisiyle hesaplaşır,

kendisiyle bir derdi vardır sanatçının, sıradan olmamayı ister herşeyden önce, farklı olmayı ister, tabii bu yanlış anlaşılmasın, sanatçının tanrısal bir kata oturtulmasından bahsetmek kesinlikle istemiyorum, yalnızca Neriman'ın dediği gibi bireysel olma sürecinden bahsediyorum. Burada farklılığımızı ortaya koyma sürecinden bahsediyorum. Sanatçı belki dokunduğu şeylerle gündelik yaşama karşı çıkan kişi olabilir, kendi içerisinde tabii ve bunu daha farklı yaşamayı isteyen kişi olabilir bence.

Fusun Çağlayan: Burada vurgulamak istediğimiz başlıkları belirtmemiz de yarar var kanısındayım. Sanatçı niçin günlük hayat içerisinde uzlaşmıyor? Sanatsal eyleme malzeme olarak gündelik hayat. Sanat yapıtını oluşturma sürecinde sanatçının psikolojisi ve sanatsal eylemin varoluş koşulları, gerekliliği alternatif bir hareket olarak mı var, yoksa tamamlayıcı olarak mı var?

Güven İncirlioğlu: Biraz önce, Fusun'la nelerden bahsedebileceğimizi konuşurken ben bir takım başlıklar çıkardım. Bu başlıkların içinde sanatçı mekânları diye birşey aklıma geldi. Sonradan, bunun aslında belki biraz geriye dönük, yani belki de sanatın modern tarihine dönük değerlendirilmesi gereken birşey olduğunu düşündüm, çünkü gerçekten de sanatçının günlük hayata göre konumlanması veya daha popüler deyimiyile konuşlandırılması, biraz sanatçı mekânları, sanatçıların en azından şehir içinde bir arada buldukları veya kendilerini bir şekilde izledikleri, açığa çıkarttıkları mekânlar olarak düşünülebilir. Modern sanatın tarihi derken, 19. yüzyılın ikinci yarısından bahsetmek gerekiyor. Ben aslında sanat tarihi uzmanı değilim, ama bildiğim kadarıyla mesela 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren esas olarak sanat dediğimiz eylem alanı doğrudan metropolde ortaya çıkmıştır. 19. yüzyılın başkenti Paris ise, işte bu 20. yüzyılda değişik metropollere taşınıyor. Ama esas olarak şöyle bir genelleme yapmak mümkün gibi görünüyor bana: Sanatçı bohemyasından, en azından 1960 sonlarına kadar bohemyadan söz etmek mümkün. Bohemya, hem mekân belirleyen bir kavram, hem de sanatçının bohem yaşantısını, modern sanatçının bohem ruhunu açıklıyor. Bu tabii bütün sanatçılar için geçerli olmayabilir, ama en azından plastik sanatlarda...

Fusun Çağlayan: Türkiye'den bahsediyorsun değil mi?

Güven İncirlioğlu: Yok hayır. Tarihsel gelişim diye düşününce genel ele aldım, yani sözü biraz dolaştırarak Türkiye'ye de getireceğim. Çok da konuşmak istemiyorum. Bunu galiba biraz iyi düşünmek gerekiyor. Sanatçıların sürekli buldukları mekânlar var, metropol içinde bu hakikaten bir yandan etkileşimi bulunan sanatçılar arasında, o bohemyayı paylaşan insanlar arasında, iletişim sağlıyor. Ayrıca sanatçının bir şekilde kendini toplum içinde, yaptığı işin veya sanatın dışında açığa çıkardığı yeri temsil ediyor. Şimdi Türkiye'ye gelince bohemya esas olarak edebiyatçılar arasında

kuruluyor benim anladığım kadarıyla, çünkü 1960'a kadar böyle birşey aslında edebiyatçılar arasında var bunu da en iyi Salâh Bırsel yazıyor. Özellikle İstanbul ve çevresinde, biraz İzmir'de ve Ankara'da birkaç mekândan bahsediyor ki buraları, sanatçıların gündelik yaşamlarının en azından bir kısmını geçirdikleri yerler. Her zaman için böyle bir marjinallik var, çünkü çok da fazla günlük olağan işlerle kaynaşma diye birşey yok. Sanatçıların arasında dayanışma var. Bu Türkiye için geçerli olduğu kadar aslında diyelim 1940-45'ten itibaren New York için de geçerli, orada da plastik sanatlarla uğraşan, özellikle ressamların böyle toplu olarak bulunduğu yerler var. 1960'lardan sonra bu tamamen değişiyor. Plastik sanatla uğraşanlar, bunlara sadece ressam da dememek lazım, biraz dağınık durumdalar, en azından birbirleriyle etkileşim konusunda. Yani belki de günlük yaşamlarını bir şekilde geçirdikleri veya günlük yaşamlarının en azından bir parçasını sergileyebilecekleri mekânlardan yoksun gibi gözüküyorlar. Sanatçı her zaman, ama özellikle de 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren biraz marjinal kalmış bir insan gibi geliyor. Bu marjinallikde özellikle orta sınıfa göre bir duruş belirliyor. Yükselen bir orta sınıf var, buna orta direk diyebiliriz veya değerleriyle, kültürleriyle, bugünkü popüler medyanın temsil ettiği bir orta sınıf var, sanatçı her zaman bunun dışında konumuyor kendini. Büyük çoğunluğu dediğim gibi bohemya, biraz parasız bir marjinallikle beraber yaşıyor. Ufak bir kısmı da, ama bunların arasında da çok önemli sanatçılar var, bir burjuva olarak bu orta sınıfın dışında duruyor. Şimdi bugüne baktığımızda İstanbul gibi bir yerde, bunu da aslında biraz görmek mümkün gibi görünüyor. Orta sınıfın belli mekânlarında, alışveriş içinde, tüketim içinde veya başka bir kısım koşullarda sanatçıyı görmek pek de mümkün değil gibi geliyor. Tabii herkesin bir yaşam mücadelesi var, ama bana öyle geliyorki sanatçının günlük hayatı yine orta sınıfın dışında belirleniyor. İstanbul da aslında buna oldukça iyi bir örnek gibi geliyor bana.

Neriman Polat: Günlük hayatı mı, yoksa içsel hayatı mı mesela?

Güven İncirlioğlu: Nasıl?

Neriman Polat: Az önce söylediğin, sanatçıyı belki çok fazla ayırt edemiyoruz toplum içerisinde, ama onların yaşadıkları mekânlar var. Bir marjinallik hâlâ sürüyor, ama yani fark edemediğimiz insanlar, yeraltında değılller tabii, her yerde yaşıyorlar da, acaba o bohemlik git gide kayboldu mu, sanatçı her yerde, farkı da belki sadece içsellğinde kalıyor, çünkü sanatçılar arasında iletişimin koptuğu, atölye geleneğinin git gide daha azaldığı bir dönem, hep ondan şikayet ediyoruz, kimse bir araya gelmiyor, eskiden belki lokaller vardı, insanların toplandığı belirli yerler vardı. Şimdi bir sürü bar var, bir sürü yer var, herkesin gittiği farklı yerler var, seçenek çok, çok

fazla birleşilen bir yer yok, o anlamda acaba gündelik hayatta, sanatçının farkı içsellik noktasına mı geldi? Kendi iç hayatında yaşadığı bir marjinallik haline mi geldi?

Güven İncirlioğlu: Buna çok kişisel olarak cevap vermem gerekirse: Bir defa sanatın dinamikleri bu sanatçılar arasında olabilecek etkileşimlerin biraz dışına taşmış gibi. Veya en azından sanatla ilgili olarak ben kendi açımdan şunu söyleyebilirim: Sanatçıların bir araya gelmesi bana biraz, özellikle modern sanatın tarihini düşünecek olursak, sanatın “yapmaya ve yapmayı bilmeye” dönük olan kısmıyla daha ilişkili gibi geliyor. Sizin bahsettiğiniz atölye sisteminin olduğu, üretimin yapıldığı, fiziksel olarak işin yapıldığı ya da sanatçıların bir araya geldiği mekânlar. Plastik sanatlar bana kalırsa gittikçe bu “yapmaya ve yapmayı bilmeye”, yapımın bir bilgi olarak aktarılmasından, gittikçe daha fazla uzaklaşıyor ve ben kendi adıma söyleyecek olursam, benim yapmayı düşünebileceğim bir şeyin kaynakları gerçekten de sokakta. Ama hiçbir zaman sanatçılar arası iletişimin içinde değil ve sokakta derken de, bu orta sınıf cehenneminin dışını kastediyorum. Burada aldığım notlardan bir tanesi Eminönü-Beyazıt hattı, gerçekten çok konsantre biçimde, sivil insiyatifi belirliyor. O da işte alışveriş sokakta olup, bitiyor. Marjinal diyemeyeceğim, ama böyle, belki de İstanbul’un en kıyısında, köşesinde kalmış insanların alışveriş ettiği ve müthiş bir dinamğin olduğu bir şey. Burada mesela nesnelere ön plana çıkıyor. Ben enstelasyon gibi bir şey düşündüğümde ilk olarak bu tezgahları düşünüyorum. Çok kültürel olarak büyüttüğüm nesnelere var, bunlar sokakta satılıyor. Alışveriş var, ondan sonra müthiş bir dinamik var, bu bana gerçekten de Beyoğlu’nun bohem mekânından çok daha ilginç geliyor.

Neriman Polat: Bu zaten çok güzel, atölyenin dışına çıkmak, çok önemli birşey. Ben de kesinlikle aynı görüşteyim, dışarıya çıkmak, sokağa çıkmak. Sokaklar çok önemli, çok şey var sokakta, çok malzeme var. Ama sanatçılar arasındaki iletişimde yapıp etmeyi öğretmenin dışında olması gereken bir ilişki var. Öğrencilikte de öyledir. Hocalarımız çok şey öğretmezler bize, biz bize öğreniriz, teknik anlamda değil, tartışma boyutunda, fikir alışverişinde.

Gonca Sezer: Sanatsal eyleme malzeme olarak gündelik hayat dediğimiz zaman, belki dışavurum malzemesi olarak gündelik hayat ele alınabilir. Gündelik hayatta belki umutsuzca, umutsuzluğa rağmen ilerleyebilme yetisi, geliştirebilmek yansıyor. Bir değerler silsilesi görüyoruz, tek, prototip bize sunulan veriler var, medyatik olaylar olabilir bunlar. O umutsuzluğun içinden kendi varlık alanını çekip çıkarmak belki sınırlı olan günlük kullanım alanlarının dışına çıkabilmek, yerine alternatif bir alan üretebilmek ya da oluşturabilmek. Sanatsal eylemin malzemesi olarak farklı alanlar içinde akış, bir bağlantı söz konusu. Bu açıdan baktığım zaman, sanatın tedavi edici bir yönü olduğunu düşünüyorum, burada kişinin kendi vicdanı da işin içine

giriyor. Çünkü görüyorsunuz, daha farklı şeyler var, o vicdan, o değerler yitirilmiş sıradan bir bakışla görülemeyen daha düşsel, arzuladığımız, daha farklı düşünebildiğiniz, düşünmek istediğiniz şeyler yok. O değerler yok olmuş. Belki o vizyonu ortaya çıkarmak için umutsuzluğu biraz daha olumluya çevirebilir, üreten kişi olarak bir yerlere getirebiliriz.

Neriman Polat: Bu iyileştirme dediğin şey çok önemli birşey de, acaba sanatçının kendini iyileştirmesi mi?

Gonca Sezer: Toplumla bağlantı kurup, ona mesaj vermesi.

Fusun Çağlayan: Böylelikle tabii kendini iyileştirir.

Gonca Sezer: Evet, belki de kendini iyileştirmesidir, karşılıklıdır.

Neriman Polat: Çünkü bana öyle geliyor ki ya hepimiz hastalandık, ya hiçbirimiz hasta değiliz, ama sanatçı zaten çok hastalanmış durumda, toplumu nasıl iyileştirecek?

Gonca Sezer: Kendisiyle bağlantı kurmalı.

Neriman Polat:

Bir de kendini iyileştirse, hasta bir topluma girecek, sonuçta yani kim kimi nasıl iyileştirecek gibi birşey bu.

Gülçin Aksoy: İyileştirme, sağaltma misyonunu sanatçıya yüklemek mi, ya da belki bunu hiç düşünmeden sanatçı olmak mı?

Neriman Polat: Ama böyle bir şey var tabii.

Gonca Sezer: Bence var, bunu biraz düşünmek gerekiyor. Bu işin belki psikolojik boyutu, belki o zaman o çirkinliğin içinden güzelliği tekrar yakalayabilmek için, arada geriye dönmek lazım. Kendi içine belki bakabilme cesareti gerekiyor. Tekrar düşünmek gerekiyor.

Gülçin Aksoy: Ben şunu da söylemek istiyorum, sanatçı kimliğini kazanırken ...

Fusun Çağlayan: Bu kimliksizleşme probleminden ...

Gülçin Aksoy: Evet, ama sanatçı kimliğini kazanırken de, kazandıktan sonra da kimliksizleşebiliyor. Nasıl kazanıyorsunuz bu sanatçı kimliğini, nereden geliyor?

Nasıl sanatçı olunuyor? Bunun bir kuralı var mı? Ben bilmiyorum tabii. Bir kere sanatçı denilen kişiler bir ortam içerisinde, bir zamanlar bohem yaşantıları olmuştu sanatçıların ya da onların bir araya geldikleri lokaller vardı, şimdi ise daha fazla dışarı çıkmalılar. Önceleri aristokratların portreleri yapılıyordu, şimdi portreleri yapılacak aristokratlarımız yok, başka şeyler var, sanatçı özellikle Pop Sanat'tan bu yana daha fazla gündelik hayata girmiş durumda. Daha farklı bir konum mu var? Peki sanatçı bu kadar dağılmış durumdayken, konularını çok çok daha açmış durumdayken ya da çeşitli alanlara sapsmış durumdayken nasıl bu kimliği elde ediyor? O zaman şöyle bir şey çıkıyor karşımıza, gerçekten sanat adına birşeyler yapan birileri var, sanatçı diye sözü edilen birileri var, yazarlar-çizenler var, eğer bunların içerisindeyseniz, bunlarla diyaloğunuz varsa, yani sizi değerlendiren, sizi eleştiren ve kimlik yükleyen birileri varsa bir sanatçı kimliği edinebiliyoruz, yani ikinci, üçüncü kişilere ihtiyacımız var. Bunun içinde dolaşırken gündelik ilişkilerin içerisine girmek gibi bir durumunuz yok mu? Tabii ki var. Yani o sıradan ve tekdüze çok büyük bir rahatlıkla yaşayabilirsiniz ve bir fanusun içerisine düşebilirsiniz. Sanatçı burada sanatçı kimliğini nasıl tanıyor, nasıl sanat yapıyor? Bir kez onaylandıktan sonra, hep onay mı görmek istiyor? Ya da hep onaylanmalı mı?

Fusun Çağlayan: Bence sanatçı sınırsız bir yerde duruyor, şimdiki zaman içerisinde, çağdaş sanatçının sınıfsal konumu yok. Güven orta sınıftan bahsetti, ama açıkçası ben sanatçıyı orta sınıfa filan dahil etmiyorum.

Güven İncirlioğlu: Yok, ben de dışında bir yerde demiştim.

Fusun Çağlayan: Ya da ben öyle anladım. Parayla sürekli ilişkisi olmadığı için sanatçının orta sınıfta konuşlanması kendiliğinden olabilir. Tam da burada aslında sanatçının sorunsal haline geliyor. Geçmişe, sanat tarihinde sanatçının ilk başlardaki konumuna baktığımızda, bir sipariş, bir talep var ve ona göre yapıyorsun, durumun belli, para ödeniyor ve hayatına devam ediyorsun. Daha net, daha basit bir konumu var, çözülebilir bir konumu var, ama şimdi plastik sanatlar bağlamında çalışan bir sanatçının misyonu değişiyor, ama çok karışık ya da çok soyut oldu. Sanatçıya felsefi, politik, sosyal bir kimlik atfedilmiş durumda, bu kimlik sanatçının hem bireysel olarak şimdiye kadar savaşının içinde kendisinin oluşturduğu bir kimlik, hem de sanatın şu an bulunduğu diğer disiplinler tarafından da konuşlandırıldığı bir durum. Dolayısıyla sanatsal eylem ve sanatçının konumu çok kritik bir yerde duruyor. Kritik bir yerde olduğunuz zaman da bunun sosyal hayat içerisindeki dökümünde siz her anlamda yani günlük hayat karşısında da biraz aciz bir durumda oluyorsunuz. Yaptığınız işin doğrudan bir çerçevesi yok, çünkü kurumlaşmış bir hayat içerisinde yaşıyorsunuz. Bir takım kurumlar var ve sanat eylemi burada, radikal bir yerde, daha aykırı bir yerde duruyor, durmak zorunda sanki, biz ona sanat diyoruz. O zaman

sanatsal işi yapan kişi, günlük hayatın içerisinde nasıl yaşasın? Nasıl geçinsin? Nasıl günlük hayatını devam ettirsin? Bir yandan da bu işi yapsın. Başta da söylemiştim akademisyen olursa birazcık kurtarabiliyor kendisini, yani yapacağımız, kaçacağımız köşeler sınırlı.

Güven İncirlioğlu: Gerçekten de sanatçıyı benim anladığım kadarıyla marjinalleştiren bir başka mesele daha var ki, o da sanat denilen eylem alanının bir meslek olmaması. Bu o kadar kendine özgü bir durum ki gerçekten de, tamamen meseleyi bütün rakiplerden ayırıyor. Meslek olmaması derken şunu kastediyorum, birincisi bugün için, yani 20. yüzyıl için, sanat yaparak hayatını kazanıyor olmak, bana, kendi adıma konuşmam gerekirse biraz aşağılatıcı bir durum gibi geliyor. Bu paraya düşman olduğum için falan değil, sadece bu eylem veya duruş diyelim (eylem de demiyelim, çünkü yapmayla çok fazla ilişkisi kalmamış), eylem veya duruş biçiminin aslında paraya dönüştürülüyor olması veya paraya dönüştürülmesi gereği en büyük açmaz. Sanatçı olmak sadece insanın bulunduğu topluma, ondan sonra belki siyasi iktidara, belki de başka bir otoriteye karşı bir durumu belirliyor. Burada da meslek değil derken şundan bahsetmek mümkün: Hakikaten sanatçıyı marjinalleştiren bir şey bu. Herhangi bir mesleği düşündüğümüzde, ki etik, ahlak böyledir, çalışırsın para kazanırsın sonra işlerin düzeler, yükselirsin. Bu aslında sanat pratiği veya sanatçı olmanın gereği değil, sanatsal bir üretim yapıyor olma bir meslek gibi düşünülecek olursa hiç bir geleceği yok. Bir gün yaptığımız bir şeyden daha iyisini yapacağımız hiç bir zaman garanti değil. Bir mesleki gelişme, kurs, ders vs de sanatçı için pek düşünülecek bir şey değil. Ondan sonra kademe, insanın bulunduğu meslekte basamaklar, sanatçı duruşu için geçerli değil. Sonuç olarak gerçekten de dünyada başka kimsenin yapmadığı birşey yapan birisinden bahsediyoruz sanatçı dediğimizde. İyi ya da kötü yargısını yapmıyorum, yalnızca bu sanatçıyı hakikaten bulunduğu çevreden, günlük yaşamdan ayrı bir yere koyuyor. Bezen yüceltiliyor, bazen yerin dibine geçiriliyor, ama her zaman böyle bir durum var, bu da bana çok önemli gibi geliyor. Bunun sonunda hakikaten günlük yaşantı içinde sanatçıya bir gözlemci sıfatıyla da bakmak mümkün. Bu etik olarak çok da yanlış gelmiyor bana, hakikaten etrafımızda birşeyler oluyor. Sanatçı, duruşu olan birisidir, olup biteni gözlüyor bu çok da yanlış birşey gibi gözüküyor bana.

Neriman Polat: Gündelik hayatın içerisinde bir kopma yaşanmalı ki bir sanatsal eyleme, duruma dönüştürebilesiniz, yoksa herkes gibi yaşarsınız ve işte şu noktada da herhalde pisuara işeyen bir adamdan söz etmiyoruz. Pisuarı koyan adamdan konuşuyoruz, ona yabancılaşmış, ona bakabilen, ona uzaktan bakabilen kişiden konuşuyoruz. O da tabii bir kopmayı gerektiriyor, ama o kopuşlar, tabii aslında bu psikolojinin konusu belki, nasıl gerçekleşiyor, neden gerçekleşiyor, neden bazı insanlarda gerçekleşiyor, nasıl böyle şeylere bu kadar çok ihtiyaç duyuluyor, hatta

görevmiş gibi sürdürülüyor? Yaşam içerisinde bir sürekliliği oluyor hatta buna “sanat bir yaşam biçimidir” deniyor ve bazı sanatçılar bunu sürekli hale getirmek için uğraşıyorlar. Mesela bir Beuys’u düşündüğümde ya da sürekli performans sergileyen sanatçıları düşündüğümde, onlar böyle gündelik hayattaki o kopuşu ve yabancılaşmayı bir süreklilik haline de getirmeye çalışıyorlar, sanki tam anlamıyla gündelik hayatla çelişen bir şey değil, onunla birleşen birşey gibi. Sonuçta bir şey süreklilik gösterse bile ne bileyim bir performans, belki bir zaman içerisinde yayılan bir şey. Bir Video Sanatı, hareketi tespit eden bir şey, ama yine de her zaman bir dondurulmuşluğu kapsıyor, yani her sanat yapıtı bence bir dondurulmuşluğu kapsıyor ve bir uzaktan bakmayı, uzaklaşabilmeyi içeriyor.

Gülçin Aksoy: Psikolojik süreçten söz ederken, yani bu kelimeyi pek kullanmak istemeyiz, ama çok sık kullanılır yaratma noktası ya da yaratma kelimesine geliyoruz, yani “ne gibi bir istekle bu yapılıyor?” dedin az önce, bu nasıl bir süreçtir? Bu nasıl adlandırılır? Belki üstüne bir sürü şey yazılmış, ama bu eylemi yaparken gerçekten bunu adlandırmak çok güç. Ne gibi bir güdüyle yapıyorsunuz diyeyim bunu, yani ne gibi bir düşünceyle, farklılık dedik, şu dedik, bu dedik, ama bilmiyorum bence karşılamıyor, karşılığı nedir? Ne gibi bir düşünceyle yapıyorsunuz bu işi?

Neriman Polat: Çok öğretilen bir şey de değil. Bir şekilde yöntemleri öğretiliyor tabii, nasıl yapman gerektiği gibi yöntemler.

Füsun Çağlayan: Sanatsal Eylemin Varoluş Koşullarının Gerekliliği alternatif bir hareket olarak mı var, yoksa tamamlayıcı olarak mı var? Aslında biraz önce bundan bahsettik, ama biraz açabiliriz: Sanat yapıtları oluşturma sürecinde son derece hayati iken, sunulduğundan itibaren temsil objesi olarak gerçeğinden uzaklaşıyor.

Gülçin Aksoy: Bence gündelik hayatın dışına çıkıp, ondan kurtulma isteği ile hareket ediyoruz, herkes hareket ediyor ya da sanatçı daha farklı bir bakış açısıyla bakıyor. Bir noktada sıyrılıyorsunuz gündelik hayattan.

Neriman Polat: Gündelik hayat konu olabilir. Son zamanlarda çok fazla karşılaştığımız bir şey bu.

Gülçin Aksoy: Son soruyu tekrar eder misin?

Füsun Çağlayan: Temsil olması. Malzemen gerçek hayatın içinden de olsa, onu sunduğundan itibaren mesajın anlam değiştiriyor.

Gülçin Aksoy: Gündelik hayatın dışına çıkıp ondan kurtulmak istediğiniz anda bir süreç yaşıyorsunuz, biraz önce sözünü ettiğimiz yaratım sürecini yaşıyorsunuz. Sanatçı genellikle bir şeyler üretir, bir şeyler koyar ve o birşeyi koyup sergilediğinde, bir yerde konumlandığında, nesne, gündelik hayatın içinden bir parçaya dönüşüyor. O zaman sanki insan için ya da sanatçı için önemli olan, o koyduğu değil de, kalıcılığa ben çok fazla inanmadığım için belki, o yaratım süreci önemli diye düşünüyorum ya da yaşanmış olan süreç önemli diye düşünüyorum.

Güven İncirlioğlu: Katılıyorum aslında, yaratım süreci, ortaya çıkarma süreci hakikaten önemli bir şey. Biraz kendi kendine terapi kısmı da bununla ilgili görünüyor bana. Gerçekten de böyle bir sanat bağlamında kurulan nesnenin, her zaman için yabancılaştırma özelliği var. Senin bahsettiğin öyle bir şeydi anladığım kadarıyla. Bu ister istemez sanat bağlamında sunulduğu için izleyiciyle araya bir mesafe koyuyor ki, bu da benim için anladığım seküler veya laik diyebileceğimiz sanatın en büyük açmazlarından biri. Laik derken de çok uzun bir süreçten bahsediyorum. Sanat nesnesinin herkesin içine girmiş bir bağlamdan çıkması, herkesin hayatındaki ruhani parçayla bağını koparması, gerçekten böyle bahsettiğin gibi birşeyi getiriyor. Bir şekilde yavaş yavaş aurasını yitirmeye başlıyor. Benim anladığım kadarıyla bütün 19. yüzyıl sonunun ve 20. yüzyılın avangard sanatının derdi de bu: Sanatla toplumu buluşturmak. Bu bütün Sovyet Devrimi'nin en önemli savlarından bir tanesi. Gerçekten de 1917'den 1930'a kadar önemli işler yapılıyor, ama bu buluşma hiç bir şekilde gerçekleşmiyor. Benzer dertler diğer avangard akımlarda da var. Her zaman için sanat nesnesiyle "sıradan insan" arasında böyle bir mesafe var. Çünkü nesne veya sanat nesnesi gerçekten de, sanat bağlamında her bir şeyden farklı olarak oraya konuyor. Bu pisuar örneği iyi bir örnekti, ama bugün gittiğinizde pisuarın orijinali de aynen Mona Lisa gibi kurşun geçirmez bir cam fanusun içinde duruyor. Tabii her zaman için bu yabancılaşma mümkün.

Fusun Çağlayan: Kaçınılmaz gibi.

Güven İncirlioğlu: Kaçınılmaz evet, ama çok global olarak düşündüğümüzde, konu gerçekten de bizim ilgilendiğimiz günlük yaşam meselesinden çıkıp biraz kapitalist düşüncenin dinamiklerine giriyor.

Neriman Polat: Evet. Söylenen bir şey var ki "Pisuarı daha ötelemek, onun içine tekrar işemektir", yani bu tekrar işlevine sokmak belki, çünkü gerçekten artık bu bir müzede bir yapıt olarak sunuluyor.

Fusun Çağlayan: Hayatı sanatla birleştirmeye çalışan akımlar oldu, Dada akımındaki gibi işlerde son derece günlük hayata dair, ayrıntılara dair şeyleri görüyorsunuz ve

manifesto da o, hatta olabildiğince aradaki sınırı yok etmek. Sanatçının başlangıçtaki samimi itirafı veyahut tepkisi bir yerde amacına ulaşmıyor. Orada bir temsil objesi olarak kalıyor iş, bu plastik sanatların dışındaki sanatlar için de düşünülebilir. Sanatsal faaliyetle, onu tüketen kişi arasında bir perde oluyor, o perdeyi yok edemiyorsunuz. Bu bağlamda günlük hayatı, sanatın veya sanatsal faaliyetinizin ya da yaptığınız o ifade şeklinizin içine ne kadar almak isteseniz de orada paradoksal bir durum var. Hem onun içinden bir şey, hem de ondan uzaklaşan bir şey. O anlamda sanatçı çok arada-dereede bir yerde kalıyor. Hem yapıtının malzemesi açısından, içerik malzemesi açısından, hem de bir yandan fizyolojik olarak yaşayan bir varlık olması açısından. Dolayısıyla oradan da malzemesini alıyor. Burada özellikle plastik sanatlarda bence sanat yapıtının, sanatsal eylemin ve sanatçının konumu açmazda, çok soru işaretleri ile dolu bir yerde.

Güven İncirlioğlu: Ben buna, “Türkiye’de böyle bir durum daha da şizofrenik görünüyor”, diye ekleyebilirim. Şizofrenik, biraz şöyle bir şeyle ilgili; ifade aracı olarak sanat yapıtı hakikaten Türkiye’de günlük kullanımda olan bir sürü nesneyle çok da fazla yarışmıyor, çünkü bu nesnelerin çoğunluğu kültürel olarak yüklü. Bu aslında biraz folklorik birşey belki ama, biraz değişen-dönüşen geleneği temsil ediyor. Yani herkesin böyle bir ifade aracı var; örülen örgülerden, bakırdan dönme plastik nesnelere, televizyon üstüne konan örtüye kadar. Türkiye’de bütün bu nesneler (belki biraz el yapımı, biraz ucuz) aynı zamanda çeşitli malzemelerle uyuşabiliyor. Bunlara kültürel anlam yüklemek, sanat olarak nitelendirmek biraz zor gibi gözüküyor. Öbür taraftan günlük hayatın nesnelere de galeri mekânına koymak Türkiye’de bana çok da anlamlı gelmiyor. O zaman bu nesneler çok da fazla kendilerini dönüştüremiyorlar. Türkiye’de sanatçının öyle bir açmazı var, çünkü herşey ifade dolu, herşey sokakta da kendini ifade ediyor, nesnelere de ifade ediyor veya bağırıyor, çağırıyor, işinde kendini ifade ediyor, araba sürerken ifade ediyor, birazcık da ifade dolu bir memleket gibi geliyor bana burası. Bu yüzden zor bir durum.

Gülçin Aksoy: Herkes ifade ettiğinin farkında olsa sanat yapacak sanki.

Güven İncirlioğlu: Aslında biraz öyle, evet.

Bir dinleyici: Plastik sanatlarla uğraşan insanlar, ya açlıktan ölecekler ya da bir işte çalışacaklar bu kesin. Çalışacaksınız, çalışırken de sanatkâr olarak ne yapabilirim sorusunu soracaksınız. Ben atölyelerin birbirleriyle olan ilişkilerinin çok önemli olduğunu söylemek istiyorum. Öğrenciler arasında da iletişim yok, çeşitli biçimlerde atomize oluyoruz.

Güven İncirlioğlu: Bu atomize olmak meselesinde benim söyleyeceğim birkaç şey olabilir. Bir savla ortaya çıkmayacağım, ama biraz geçmişe baktığımızda, insanları bir araya getiren ortak meselelerin olduğu ortaya çıkıyor. Bu olgu 20. yüzyıl Avrupa tarihinde esas olarak savaşlarla başlar. Üç-beş kişi bir araya gelip, bu işi yapmamız lazım diyorlar. Benzer bir şey II. Dünya Savaşı'ndan sonra Amerika'da da ortaya çıkıyor. İnsanları bir araya getiren bir mesele her zaman var, o da sanatçının kendi problematiğinin dışında bir mesele. Bugüne geldiğimizde bir difüzyonla karşı karşıyayız, (bu sadece Türkiye için geçerli değil, Amerika'da da sanatçı mekânı diye birşey kalmadı). Sanatçı atölyesi de aslında pek ortada yok. İnsanların bir araya gelmesi için bir tavır gerekiyorsa, kişisel olarak bu tavıra kaynaklık eden birşey aramak lazım. Türkiye'de aslında sanatçılar değil, ama 1980'e kadar bir çok insan bir araya geldi. Bunların hepsinin farklı dertleri vardı, yani onlar da sonuç olarak bir ifade aracı arıyorlardı, kimisi eylem, kimisi araç olarak. Hakikaten bu yaşanan acı bir deneyim, şimdi de unutuldu. Benzer şeyler dünyanın farklı yerlerinde de oldu, belki de benzer koşullar farklı yerleri bir araya getiriyor. Bugün için düşündüğümüzde genel anlamda globalleşme ve neo-liberal düşünce hakikaten bir araya gelme meselesinin önündeki en büyük etken. Popüler medya atomize olma dediğimiz şeyi doğrudan gerçekleştiriyor. Bahsettiğim büyük bir komplo teorisi değil, çok yukarılardan yönetilmiyor, sadece yeni dünya düzeni denilen böyle bir şey. Gerçekten de bugün alınması gereken tavır, duruş, bu atomize olmaya karşı olmak. Ama bu tepkinin nereye yöneleceğinin iyi belirlenmesi lazım ve tavrın ister istemez siyasi olması lazım. Bana kalırsa en hakiki politika, sanat aracılığıyla yapılabilir, yani gerçek anlamda sivil politika böyle bir şey, yani kültürel dönüşümler anlamında. Yoksa mesele parlamento, parlamenter sistem veya demokrasi değil. Bu insanların bir araya gelmesi için hakikaten böyle bir düşüncenin olması gerekiyor ve tavrın bir yerlere yöneltiliyor olması gerekiyor.

Neriman Polat: Bu atölye meselesinde de aslında çok enteresan şeyler oluyor. Bugünkü atölyeler geçmişteki atölyelere benzemiyor, örneğin bizim bir atölyemiz var, küçük bir oda, çünkü resim yapmıyoruz. Ben zaten çalışmalarımnda fotoğrafı kullanıyorum, kamerayı kullanıyorum. Başka bir arkadaşım mekâna göre işi yapıyor. Geleneksel atölye sistemi de ortadan kalkıyor. Çok ilginç atölyeler oluyor. Bundan önce de bir grup çalışmasında buldum mesela, orada da çok enteresandı, geleneksel referans veren bir atölye sistemi yoktu. Disiplinler arasına ulaşmak, yaklaşmak, belki daha farklı terimlerle sanat yapabilmek, daha deneysel olabilmek gibi yaklaşımlar var, yani atölyeler var, birlikte çalışan insanlar çoğalıyoruz. Olumsuzluktan bahsediyoruz, ama bütün bunlara rağmen birşeyler yapılıyor. Gençlik de öyle, bir bakıyoruz Genç Etkinlikler ortaya çıkıyor. Enstelasyon satılmıyor ve enstelasyon çok üretiliyor, çok fazla yapılıyor. Gerçi bunun da kaygıları var. Öğrencilik bittikten sonra insanlar nasıl ayakta kalacağım endişesiyle belki enstalasyon yapmayabiliyorlar,

bütün motivasyonları da önlenebiliyor, rizikolu bir iş, ama üretiliyor, yapılıyor. Dünya sanatında da çok fazla rastlıyoruz bu örneklerle bunun da etkisi var. Bu anlamda bayağı bir dinamik olduğunu düşünüyorum. Hastalık meselesine gelince, zaten sanatçının yapısında nevroz var, sıradan bir kişi sanat yapmıyor, hastalıklı insanlar sanat yapıyorlar, ben öyle olduğunu düşünüyorum. Sanatçı içindeki o nevrozlu bir takım göstergelere dönüştürüyor. Tabii bu da onu diğer hastalardan ayırıyor belki, yıkım, daha çok yapmayı sağlayabiliyor. Tabii ki us dışını ortaya çıkarıyor, ne kadar usla çalışsanız da, us dışına çıkıyorsunuz, bilinç altınızla çok fazla çalışıyorsunuz ve gösterge üretiyorsunuz. Bu da çok önemli kişisel bir durum ya da kendini tedavi etmek değil, çünkü toplumu da ortaya çıkartıyoruz, o kadar da kendin diye bir şey yok. Belki de biz bu post-modern dönemde bunu öğreniyoruz. Kendimiz zannettiğimiz şeyin kendimiz olmadığını, ne yapsak başka bir referansı temsil ettiğimizi ...

Gülçin Aksoy: Ama yine de kendimize ulaşma endişesi taşıdığımızı ...

Neriman Polat: Belki de artık öyle bir özcülük de kalmadı. Kendimiz demek de çok özcü bir yaklaşım.

Gülçin Aksoy: Düşüncenin olmadığı bir yerde etkileşimden, iletişimden söz edemezsiniz, duygusuz da düşünemezsiniz. Eğer iletişimden söz ediyorsak, her alanın terimlerine sahip olamayacağımız için farklı isimlerden insanlar bir araya gelip konuşmak zorundalar. Mesela şöyle bir şey, ben belirli sözcükleri kullanabileceğim arkadaşlarımla yaptığım işi yaparken mutlaka konuşmak zorundayım. İletişimde olmak zorundayım. Çünkü onu biz beraber üretiyoruz aslında. Yani o işimin altında benim adımın yazması hiç de o kadar önemli değil. Bizim o anda yaşadığımız şey önemli. O anlamda iletişimin olmadığını ya da çok kesin bir şekilde olmadığını söylemek doğru değil. Herşeye rağmen, koşullara rağmen biz bunu yapıyoruz, çünkü buna ihtiyacımız var.